

A SIVATAG HARCOS PÁSZTORAI A BEDZSÁK FÖLDJÉN

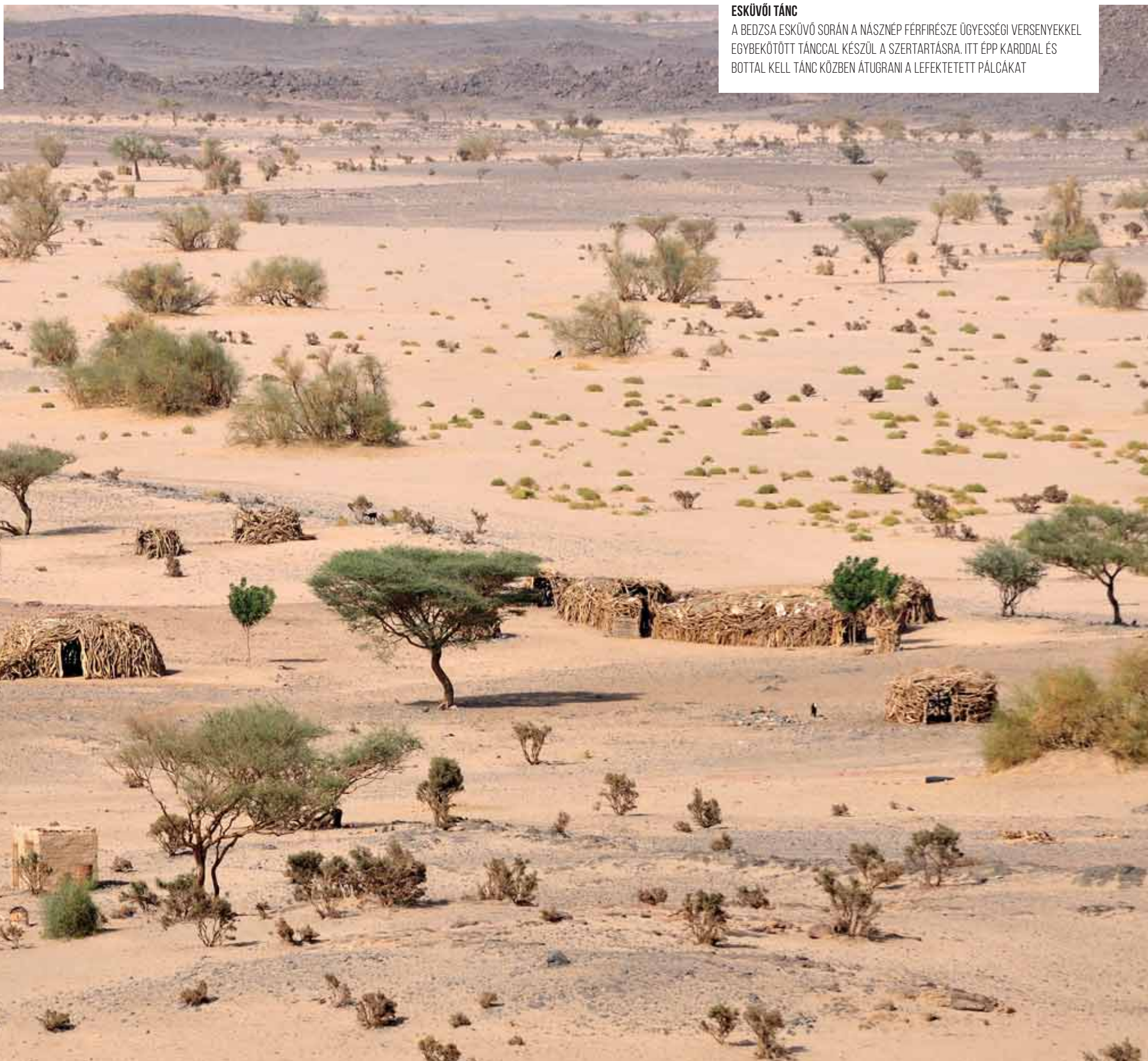
▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LANTAI-CSONT GERGELY

Egyiptom felől, autómat a Nasszer-tavon keresztülkompozva érem el Núbiát. Irány a Kelet-szudáni-sivatag, a bedzsák földje! A naplemente utolsó fényeiben Atbara városánál Lassányi Gábor egyiptológus-régész kutatóval a keleti útra kanyarodunk. Ekkor megszólal a járműben a GPS: 500 km múlva forduljon jobbra!

A LAKOTT SIVATAG

JELLEGZETES BEDZSA „TELEPÜLÉS” LÁTKÉPE A MAGASBÓL. ALAPELEMENK AZ ÉJSZAKÁZÓHELYKÉNT HASZNÁLT, SZÁRAZ FAGALLYAKBÓL KÉSZÜLT KUNYHÓK, VALAMINT AZ ÁLLATRÁGÁS ELLEN KÖRBEKERÍTETT PÁLMAFÁK

ESKÜVŐI TÁNC

A BEDZSA ESKÜVŐ SORÁN A NÁSZNÉP FÉRFIRESZE ÜGYESSÉGI VERSENYEKEL EGYBEKÖTÖTT TÁNCAL KÉSZÜL A SZERTARTÁSRA. ITT ÉPP KARDDAL ÉS BOTTAL KELL TÁNC KÖZBEN ÁTUGRANI A LEFKETETETT PÁLCAKAT

Nekivágunk hát az éjszakai menetnek, dupla pótkocsis kamionokat előzgetve. Napnyugta után pár órával hirtelen sötét szürkesség takarja el a holdvilágban derengő messzeséget. Egyre közelebb kerül, és egyszer csak előttünk tornyosul. Egy több száz méter magas, örvénylő szörnyeteg: homokviharba futottunk!

A látótávolság pár méterre csökken, az autó ventilátora homokot köp az arcunkba. Pár száz méter után, az első adandó helyen félreállunk. Egy elhagyott benzinkút. Egy fal védelmébe parkolok, és hálósákkal-matracal a kút üres, kiégett, hajdani boltjába menekülünk. Van viszont 3G, így a telefonon minden közvetíthető az otthoniaknak is... A vihar tombol, süvölt, a betört ablakokon ömlik be a finom szemcséjű sivatagi homok. Elalszunk. Hajnalra elül a szél, mi pedig halk dúdolásra ébredünk. Mellettünk két bedzsa férfi guggol, a benzinkút boltjának közepén pattogó tűz ég. Kávét melegítenek, és az első főzettel már kínálnak is. Megérkeztünk. Ez már itt a bedzsák vidéke.

IMBOLGÓ HAJRÁ

BEDZSÁK TEVEVERSENYE PORT-SZUDÁN KÖZELÉBEN. AZ ESEMÉNYT HETI GYAKORISÁGGAL RENDEZIK, ÉS AZ EREDMÉNYESSÉG KOMOLY ELISMERÉST JELENT

FEJEN A FÓKUSZ

A BEDZSA FÉRFIAK GYAKRAN FÉSÜT TŰZNEK GÖNDÖR HAJUKBA, MÍG A LÁNYOK MÁR FIATALKORUKTÓL KENDŐVEL FEDIK FEJÜKET-HAJUKAT

MEGHATÁROZÓ PÁSZTOROK

A bedzsák nagyjából 4000 éve lakják a mai Szudán, Eritrea és Egyiptom egyes részeit. Kissé elnagyolva úgy határozhatjuk meg a lakhelyüket, hogy a Nílus vidékétől a Vörös-tengerig alkotnak közösségeket. Napjainkban a klánokra tagolódó törzs több mint egymillió főt számlál, és mindmáig saját nyelvüket használják. Legnagyobb számban Szudán északkeleti vidékét lakják, az ország lakosságának 15%-át alkotják.

A Kr. u. 6. században elterjedt körükben a kereszténység: akkoriban Szudán e része még az Aksum Királysághoz tartozott. Ám sok más észak-afrikai törzshöz hasonlóan, a 15. századtól az iszlám lett az uralkodó vallásuk, s a bedzsák nagy szerepet játszottak abban, hogy Szudán déli részein is elterjedt a muszlim hit. Törzsük hosszú ideig Észak-Szudán meghatározó etnikuma volt, így az erős közösségtudatuk és nagy létszámuk idővel függetlenségi törekvésekhez vezetett.

Törzsük hosszú ideig Észak-Szudán meghatározó etnikuma volt, így az erős közösségtudatuk és nagy létszámuk idővel függetlenségi törekvésekhez vezetett.

Tradicionalisan tevéket használó nomád pásztorok, ám mára már csak néhány kisebb csoport él e hagyományok szerint. Teret nyert viszont a mezőgazdaság (például a gyapottermesztés), a kereskedelem és a marha-, illetve birkapásztorkodás is, mint a bedzsák elsődleges megélhetési formája. Ugyanakkor az utóbbi évtizedek vésses szárazságai nyomán sokan költöztek közülük a nagyobb városokba.

SIVATAGI VENDÉGLÁTÁS

IDŐS FÉRFI HÍV KUNYHÓJÁBA, ÉS TRADICIONÁLIS KÁVÉT KÉSZÍT A VENDÉGEKNEK. AZ APRÓ POHARAT MAJD FÉLIG TÖLTI CUKORRAL, S ARRA KERÜL A KÁVÉ. A LÉ LEHÖRPINTÉSE UTÁN A MÁSODIK FŐZETET IS A CUKROS ALAPRA ÖNTIK

ÖNRENDELKEZÉSRE VÁGYVA

A Bedzsa Kongresszus az 1950-es években alakult meg Szudánban. Célja, hogy a kartúmi kormánytól autonómiát szerezzenek. A szudáni kormány asszuáni-gát-építési projektje az 1960-as években a bedzsa közösségek mindennapjaira is hatással volt. A Wadi Halfa közelében élő núbiaiakat nagy számban telepítették át a bedzsák lakta vidékekre, így felbomlott társadalmuk homogenitása. Ráadásul az érkezőkkel a természeti erőforrások még szűkösebbé váltak.

Az eredménytelen függetlenségi törekvésekből eredő frusztrációtól vezérelve az 1990-es években csatlakoztak a kormánnyal szemben álló Nemzeti Demokratikus Szövetséghez. A mozgalom részeként a bedzsák – az általuk lakott vidéken – még olajvezeték-építést is szabotáltak, míg végül 2006-ban békemegállapodást kötöttek a szudáni kormánnyal. A 2010-es választásokon azonban a Bedzsa Kongresszus képviselői egyetlen helyet sem nyertek el az Országgyűlésben, így a kirekesztettségük gyorsan fokozódott. 2011-ben felbontották a békemegállapodást, és csatlakoztak a Szudáni Felszabadító Hadsereg mozgalmához – tovább mélyítve a sivatagi konfliktust.

KÁVÉVAL A SIVATAGBAN

Port-Szudánba érve, első utunk a Bedzsa Kongresszus képviselőihez vezet. Már várnak ránk, s miután a helyi hatóságok meggyőződtek veszélytelenségünkről és jó szándékunkról, együtt indulunk a sivatag mélyére. A Kongresszus még terepjárót is ad alánk, így a saját autótól az út egyhetes idejére kölcsönadom nekik.

A naplemente utolsó fényeiben kanyarodunk ki Port-Szudán piacáról, s a heti étellel és vízzel, valamint három bedzsa útitárssal vágunk neki a sivatagnak. Többedmagammal a platón utazom. Áthaladunk az utolsó ellenőrző ponton, letérünk a betonról, és a holdfényben úgy

Apró tűzön pirítja meg a friss kávébabszemeket egy erre a célra készített agyagtálban. Ezután kézzel, egy kis mozsárban összetöri a magokat, és borsot, kardamomot vagy más fűszereket ad hozzá.

tűnik, a végtelenbe tartunk. Éjfél előtt állunk meg egy sziklaszirten, a szabad ég alatt alszunk. A hajnali fénynél már talpon vagyok. Táborunk bedzsa tagjai a kiemelkedő fontosságú eseménynek számító kávéceremóniához készülődnek. Az eljárást – a legtöbb közel-keleti és észak-afrikai törzshöz hasonlóan – szinte művészi pontossággal hajtják végre. A legtöbb bedzsa közösségben mindezt a ház feje végzi el, hagyományaikhoz hűen fehér ruhában, kék mellénnyel. Apró tűzön pirítja meg a friss kávébabszemeket egy erre a célra készített agyagtálban. Ezután kézzel, egy kis mozsárban összetöri a magokat, és borsot, kardamomot vagy más fűszereket ad hozzá. Lassan, a tűz mellé téve készül el a forró ital, aminek a tetejére füveket tömköd, hogy kiöntéskor az őrölt kávé benne maradjon az edényben. Végül apró poharakban kínálja a tűz körül ülőknek, akik a nedűt gyorsan fel is hörpintik.

NEHEZEN ÉRTHETŐ ÉS ÉLHETŐ

Egy közlekedési csomópontban – azaz két poros, sivatagi út találkozásában – kis bedzsa faluba érünk. Egy fél évszázadnyi korú teherautóról pakolják le a helyiek az árut: megérkezett a cukor, a tűzifa és a fűszerek. Az egyik száraz akácia alatt épület áll, gyerekzsivaj hallatszik ki. Közelebb érve a tanár kedvesen betessékel, és máris a tanóra résztvevője vagyok. A tanító Núbiából érkezett és arabul oktatja a matematikát. Mindez korántsem egyedi jelenség: a sivatagi településeken létrehozott állami iskolák tanítói legtöbbször Szudán távoli vidékeiről jönnek, ezért nem beszélik a helyi közösség nyelvét. Így az arab nyelv és írás elsajátítása igen nagy nehézséget jelent a csak bedzsául értő gyerekeknek.

A sivatagi településeken létrehozott állami iskolák tanítói legtöbbször Szudán távoli vidékeiről jönnek, így nem beszélik a helyi közösség nyelvét.

VÁROSI SZÁLLÍTMÁNY

MEGÉRKEZETT AZ ELLÁTMÁNY PORT- SZUDÁNBÓL A SIVATAG BELSEJÉBE. A TEHERAUTÓN ÉLELMISZER – FŐLEG CUKOR, FŰSZEREK, MAGOK, KÁVÉ –, DE MÉG TŰZIFA IS UTÁZIK. A TEVE BEVETT HELYI SZÁLLÍTÓESZKÖZ, TENYÉSZTÉSÜK NAGYMESTEREI A HELYIEK

A hegyvidéken élő nomádok szokásaiban, használati tárgyaiban számos olyan ősi tárgyforma maradt fenn, amelynek párhuzamait az ókori Egyiptomban is megtalálhatjuk.

MATEKÓRA

NÚBIAI TANÁR OKTAT ARABUL MATEMATIKÁT A BEDZSA ANYANYELVŰ KISISKOLÁSOKNAK. A DIÁKOK RENDKÍVÜLI NEHÉZSÉGEKKEL SZEMBESÜLNEK, HISZEN AZ AMÚGY IS PROBLÉMÁS TANTÁRGYAT EGY SZÁMUKRA MA 'JD' ISMERETLEN NYELVEN KELL ELSAJÁTÍTANIUK

Utunk végeláthatatlan sivatagos hegyvidéken vezet, ahol a kiszámíthatatlanul, de mindenképp ritkán érkező esőzések idején kizöldülő völgyekben nagy kecskenyájak és tevecsdordák legelnek. De nem most. A bedzsa családok gyékényből és akáciaágakból készült szállásaikat újra és újra felépítve vándorolnak a friss legelők után. A közösség fő táplálékai a kecske- és tevetejből, valamint kölesből készült ételek. „Történeti, régészeti adatok alapján a bedzsák ősei több évezrede lakják e területet. A hegyvidéken élő nomádok szokásaiban, használati tárgyaiban számos olyan ősi tárgyforma maradt fenn, amelynek párhuzamait az ókori Egyiptomban is megtalálhatjuk” – magyarázza Lassányi Gábor.

HARCOSOK A LEVEGŐBEN

A bedzsákat a sivatag harcosainak is nevezik. A férfiak hosszú, középkori rajzokból és beszámolókból ismert karddal az oldalukon járnak, tekintetük szigorú. Az egyik nap kísérőnk, Mohamed izgatottan elénk áll. Hírül kapta, hogy a környéken bedzsa esküvő zajlik, melynek férfirészére szívesen látnak minket. Pár perc múlva már teljes gázzal hajtunk a színhelyre.

A messzeségben pár tucat férfit látunk egy körben: ritmusos táncot járnak, és időnként a magasba szökdelnek. Autónk megáll a kardokkal,

ESKÜVŐI TÁNC

AZ ESKÜVŐI SZERTARTÁS FÉRFITAGJAI NAPLEMENTÉIG FOLYTATJÁK A TÁNCOT. A KOREOGRÁFIA TELE VAN HARC ELEMEKKEL: SZIMBOLIKUS VÍVÁS KARDDAL VAGY BOTTAL, UGRÁSMAGASSÁG- ÉS UGRÁSHOSSZVETÉLKEDÉS

MINDENNAPI ÉTEK

EGY PÁLMAFA ÁRNYÉKÁBAN KÉSZÜL A HAGYOMÁNYOS LEPÉNY. TŰZ PARÁZSLIK, FŐLÖTTE KŐ SÚTÓLAP FORRÓSODIK. A PALACSINTATÉSZTÁHOZ HASONLÓ ALAPANYAGOT KÉZZEL KENIK SZÉT A KÖLAPON. A LEPÉNY ÍZE SEMLEGES, ENYHÉN SÓS

A táncosok zsírt kennek a hajunkba, melyet fahéj illatára emlékeztető, vöröses porral szórnak be. Rögtön ezután ösztönös mozdulatokból álló, lélegzetelállító tánc kezdődik.

botokkal felszerelt csoport mellett. Mohamed alázatosan engedélyt kér, hogy részt vehessünk a szertartás férfi-részén. Az ajándékok átnyújtása után a táncosok zsírt kennek a hajunkba, melyet fahéj illatára emlékeztető, vöröses porral szórnak be. Rögtön ezután ösztönös mozdulatokból álló, lélegzetelállító tánc kezdődik – s mi óráig szemlélhetjük. Minden egyre harsányabb, agresszívebb lesz. Botok és kardok suhognak, bátorságpróbák következnek. Végül eljön az az állapot, amikor már jobb továbbállni...

KITÖRÉS, VISSZATÉRÉS

Másnap reggel egy Korán-iskolába látogatunk. Nagy kiváltság itt tanulni, a diákok bedza anyanyelvű tanároktól sajátítják el az arab nyelvet, hagyományos módszerekkel, hosszú évek munkájával. A tanító naponta a Korán egy-egy részletét diktálja le a fából készült írotáblára, mindenkinek egyénileg. A gyerekeknek ezt a részletet kell megtanulniuk. Másnap a tábla másik oldalára írják az aznapi leckét. Továbblépni és a tábla megfelelő oldalát letörölni csak a szöveg elsajátítása után lehet. A Korán részleteinek tanulásával a diákok alapos arabnyelv-ismeretekre tesznek szert, mely aztán jócskán megkönnyíti továbbtanulási és munkavállalási lehetőségeiket.

A tanító a Korán egy-egy részletét diktálja le a fából készült írotáblára... Továbblépni és a tábla megfelelő oldalát letörölni csak a szöveg elsajátítása után lehet.

A KELETI SIVATAG

A NAPLEMENTE UTOLSÓ FÉNYEI VILÁGÍTJÁK BE A MAGÁNYOS FÁKKAL TAGOLT SIVATAGOT, A BEDZSÁK ÉLŐHELYÉT

KORÁN-ISKOLA

A TANITVÁNYOK A VENDÉGEK TISZTELETÉRE SORAKOZNAK FEL, ÉS EL IS ÉNEKLIK A FRISSEN TANULT KORÁN-RÉSZLETEKET

Terepjárónk már kifelé tart a sivatagból. Port-Szudántól pár kilométerre ér minket az éjszaka, így az út mellett, még utoljára a szabad ég alatt éjszakázunk. Szótlanul nézzük a jól ismert, semmihez sem fogható afrikai égboltot, és a sivatagban látottakon gondolkodunk. A bedzsák különleges élettere, kemény világa, szigorú

A bedzsák különleges élettere, kemény világa, szigorú szabályai mély nyomot hagytak bennünk.

szabályai mély nyomot hagytak bennünk. Port-Szudánba visszatérve adományokat ajánlunk fel a bedzsák vezetőinek, visszakapjuk eredeti autónkat, és folytatjuk a hosszú menetet Kelet-Kongó felé.

LANTAI-CSONT GERGELY

FOTÓGRÁFUS, KÖZGAZDÁSZ, ÉRZÉKENY HELYSZÍNEKRE, VESZÉLYEZTETETT KULTÚRÁKRA SZERETNÉ FELHÍVNI A FIGYELMET FOTÓIVAL